

Naar een tekening van Braakensiek

Jhr Mr A. F. DE SAVORNIN LOHMAN 1837 - 29 MEI - 1937

Het was een droeve plechtigheid, die daar op dien mooien Junidag van het jaar 1924 op het vredige Oud-Eik-en-Duinen te 's-Gravenhage plaats had. Daar waren naast de besten en edelsten des volks vele eenvoudigen samengekomen om de laatste eer te bewijzen aan het stoffelijk overschot van jhr mr A. F. de Savornin Lohman, minister van staat.

Het was ook een aangrijpende plechtigheid en ze werd dat wel in het bijzonder, toen de oudste zoon, met door tranen verstikte stem, voorlezing deed van de laatste woorden, welke de ontslapene nog met bevende hand op schrift had gesteld. Het was doodstil op den doodenakker, toen de zoon deze woorden las: „Ik weet dus, dat mijn ziel is gered en ik verlang Hem te zien, Die dat gedaan heeft. Daarom verlaat ik rustig deze wereld, al scheid ik met weemoed van zoovelen, die mij hun liefde hebben gegeven. Maar ik verwacht hen allen terug te zien.”

Hier sprak de vrome grijsaard, die Lohman is geweest, tot ons allen, nadat hij gestorven was. En hoezeer zijn woorden dikwijls bij zijn leven goud voor die allen waren geweest, ze waren nu als doortrokken van de eeuwigheid, waarvoor de man gestaan had die ze een paar dagen tevoren nog neerschreef. Wij herkenden allen den door ons zoo geliefden man er weer uit. Ze gloeiden van dat intense vuur van het eeuwigheidsverlangen, dat altijd in hem gebrand had. „Ik verlang Hem te zien, Die dat gedaan heeft,” d.w.z. Hem te zien, Die dat wonder gedaan heeft. Mij te redden, mij, armen zondaar. En het schoone en heerlijke voor ons was,

dat de man, die zich zóó zondaar gevoeld had, juist aan ons zooveel schoons had laten zien van zijn liefde voor Christus.

„Ik verlang Hem te zien, Die dat gedaan heeft.” De woorden klonken nog in ons na, toen wij, stil, den doodenakker verlieten. Voor en achter ons liepen andere stille menschen, het hoofd in aandachtige peinzing gebogen. Maar het leven deed weer zijn rechten gelden en riep weer tot werk en strijd. Hij, die voor de zaak van zijn Meester zoo vurig gestreden had, bleef achter. Zijn taak was ten einde gebracht. Hij had gewerkt langer dan het dag was; hij had gewerkt bij avondlicht... En nu herdenken we alweder den dag, dat hij vóór honderd jaar geboren werd, want 29 Mei was het precies een eeuw geleden, dat Alexander Frederik de Savornin Lohman te Groningen geboren werd als zoon van den ontvanger der directe belastingen aldaar.

Wij hebben het voorrecht gehad Lohman in de laatste jaren van zijn leven geregeld te ontmoeten, ons werk van redacteur van Lohmans blad „De Nederlander” bracht dat mee. En in die vele gesprekken heeft Lohman ons dikwijls van zijn moeder verteld, die — het was aandoenlijk om het op te merken — in dezen verstilden grijsaard nog altijd weer het kind van drie-

kwart eeuw te voren wekte.

Over zijn vader hebben we Lohman weinig gehoord en dat zal wel gelegen hebben aan het feit, dat hij dien vader jong heeft moeten missen. Hij zeide althans te gelooven, dat hij een streng man was geweest. Ook een geloovig man, want hij placht veel te kerken bij de afgescheidenen. Zijn moeder kerkte weinig, een gevolg van haar doofheid, maar thuis las zij zooveel te meer in godsdienstige boeken.

Er zat iets aangrijpends in, Lohman te hooren zeggen: Mijn moeder zei altijd... Wat moet die moeder dan een bijzondere vrouw zijn geweest, dachten we dan, als ge er nu nog zóó over spreekt. En dat bleek dan ook wel, want zij voedde haar kinderen in vrijheid, maar een vrijheid gebonden in Christus, op. Dat zijn altijd dappere, maar tevens innig geloovige naturen, die het daarmede durven wagen. Zij geven ruimte, bewegingsvrijheid en zoo de jonge Lohman iets noodig had, dan was het wel dit. Mijn moeder zei altijd: „Je mag overal naar toe, waar Christus ook komen zou.” En als hij dat dan gezegd had, keek hij je aan met een trek van diepen eerbied, die zooveel zeggen wilde als: Was dat niet een verstandige vrouw!

Lohman werd dus in veel vrijgelaten als knaap en hij heeft er een goed en rein gebruik van gemaakt. Hij kreeg naar de gewoonte dier dagen huisonderwijs van een Fransche gouvernante en hij dankte er zijn moeder nog altijd voor, want dat had hem geleerd in een vreemde taal te denken. Maar bovenal was hij zijn moeder dankbaar, dat zij hem zoo liefdevol met den Heiland en Diens leven in aanraking had gebracht.

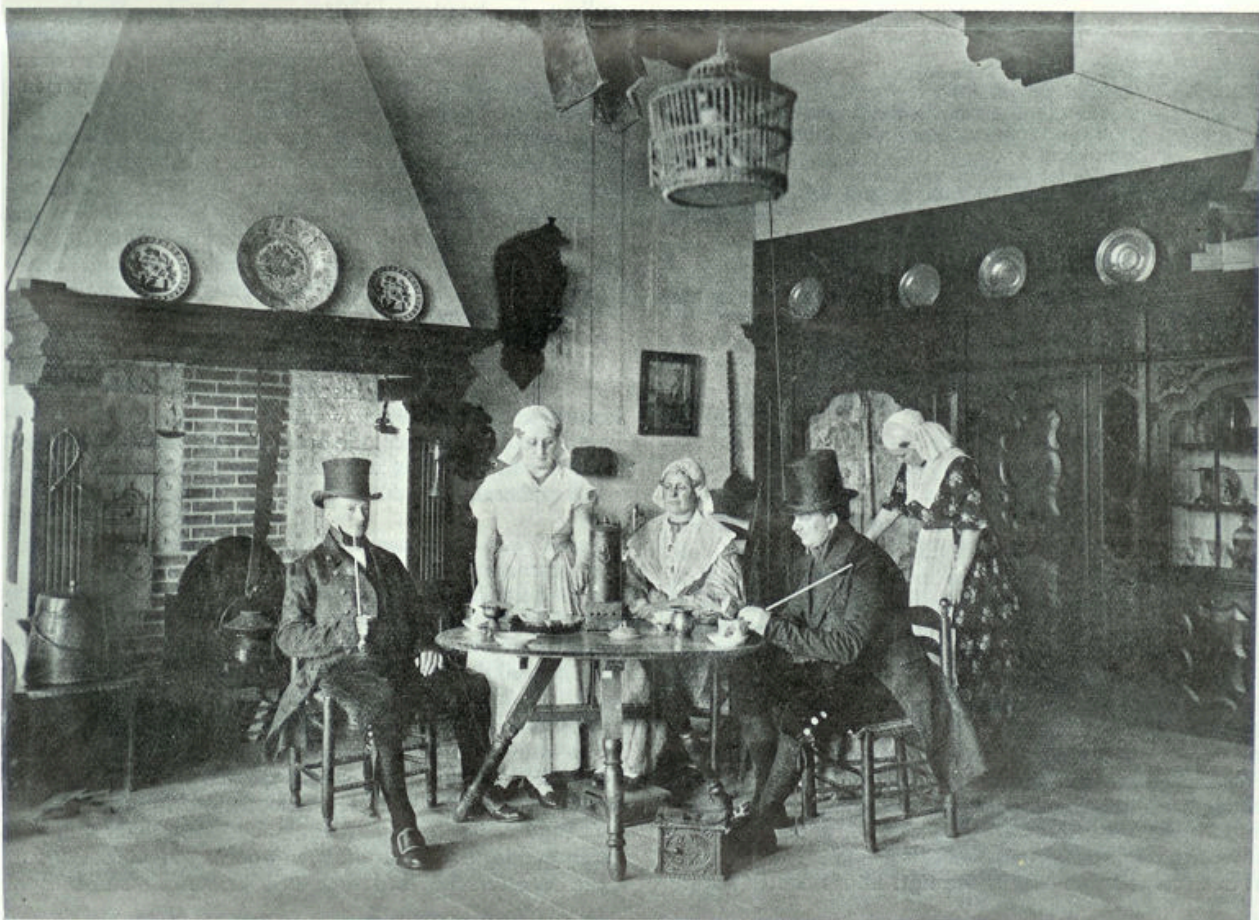
De tijd, waarin Lohman jong was, was overigens wel een tijd van lauwheid in het godsdienstige leven. Meer-malen heeft hij daar met zijn van humor doorspren-

kelde levendigheid over verteld. De Lohmans behoorden tot de „fijnen” en de fijnen waren nu eenmaal niet in tel. Burgers van den tweeden rang en dat nog maar amper. Dat een aristocratisch geslacht zich voor die dweeperijen liet vinden, konden ze heelemaal niet begrijpen, zelfs in de familie waren er, die dit niet verstonden, al legden zij er zich bij neer. Werkte wellicht de individualist, die Lohman zich altijd getoond heeft, al in den knaap, dat hij het voorbeeld van den vader volgde en ook dikwijls kerkte bij de verachte lieden? In elk geval hebben die kerkbezoeken in de jeugd den grondslag gelegd voor zijn sympathie voor den kleinen man, die hem heel zijn leven bij gebleven is.

Wat Lohman altijd zoo sterk bezielt heeft, is zijn gevoel voor recht en vrijheid geweest. Dat gevoel voor recht heeft hem ook later in de politiek gebracht. Dat was dan te 's-Hertogenbosch, waar hij rechter geworden was, later Raadsheer werd, met groote kans om eenmaal benoemd te worden tot lid van den Hoogen Raad. Er lagen dus geweldige kansen open voor dezen geboren jurist, want een geboren jurist was hij, die zijn vrijen tijd maar het liefst gebruikte voor zijn rechtsgeleerde studiën. Zoo dacht hij dan ook niet anders, of zijn leven zou rustig verlopen in rechtzaal en studievertek, maar God heeft het anders gewild en zond Groen en daarna ook Kuyper op zijn weg, die twee machtige paladijnen voor het Christelijk onderwijs, waarvoor hij zich trouwens reeds plaatselijk interesseerde. Want de moderne dominees van Den Bosch deden alle moeite, om de diaconieschool aldaar weg te krijgen en ze kregen haar weg ook. Dat heeft Lohman toen naar de politiek gedreven, waar hij uit zichzelf niet

toe te brengen zou zijn geweest, want nooit heeft de politiek hem om haarzelfs wil bekoord.

Natuurlijk denken we er niet aan Lohman hier te gaan schetsen als staatsman. Daar zouden kolommen voor noodig zijn; we geven maar enkele grepen uit dit rijke leven, waarin wij hem in de Kamer zien als sterken steun van Kuyper, dien hij altijd zijn meerdere geacht heeft in wetenschap en met wien hij vele jaren in vriendschap heeft verkeerd. Helaas, niet heel zijn leven en dit werpt een schaduw op elke schets, die ontworpen wordt van deze beide staatslieden, want men ziet ook in hun levenshistorie, dat karakter- en meeningsverschil twee kinderen Gods uiteen kunnen drijven, terwijl zij beiden toch allereerst zoeken de eer van hun Meester. Maar het is niet de plaats hier te spreken over dit geschil, dat Lohman allereerst dwong zijn hoogleeraarschap aan de Vrije Universiteit op te geven en daarna hem er toe bracht zich af te scheiden van de a.r.-partij. Maar al zijn ze dan in later leven gescheiden, toch bleven ze in de allergrootste dingen van het leven samenwerken. Lohman heeft onbaatzuchtig en trouw Kuyper gesteund toen deze minister werd en samen hebben ze de victorie behaald in den schoolstrijd. En het is die schoolstrijd, die van Lohman een echt apostel heeft gemaakt. Toen hij, nog jong, de beslissende keuze doen moest en alles moest opgeven: eer en positie voor een onzekere toekomst, die hem wellicht slechts smaadt en hoon zou brengen — is Lohman gek geworden, vroegen de menschen van zijn stand en ambt — deed hij de goede keuze en schaarde hij zich aan de zijde van dat armelijken troepje, dat voor de vrijheid van het onderwijs opkwam en daar zelfs ellende en smaadt

Een blik in een Westergo, die ons laat zien hoe de Groningers zich vroeger kleedden.

voor over had. Lohman aarzeld niet, gelijk ook Kuyper niet aarzeld; hij koos hun zij en hij bleef hen trouw. God heeft die moedige geloofsdaad bekroond en hem tot een eere gesteld in het land, dat hem later zag als een zijner beste zonen, een voorbeeld voor het nageslacht, een onkreukbaar man en een vroom Christen. Hoe kon hij toornen, Lohman, in die dagen van strijd, als hij weer eens afrekenen moest met de liberalen. De hoogmoed van de liberalen, die zich in alles voortreffelijker vonden dan de rest, maar die de eerste beginselen van de vrijheid niet eens beseften, maakte hem soms razend. En als hij dan, schuimend van toorn, met zijn vlijmend sarcasme hun stellingen aanviel, dan was het een lust voor allen, die zuiverheid van karakter wisten te waardeeren, zijn prachtige toorn te zien; het was de toorn van een zuiver en nobel mensch, een mensch die bovenal een Christen was.

Het is die nobele hartstocht voor waarheid en recht geweest, die Lohman groot heeft gemaakt en tot een man van macht en bezieling onder ons volk. Natuurlijk was hij ook knap en geleerd, maar geheerscht heeft hij toch wel het allermeest door zijn groot en zuiver karakter.

En als zoodanig noemen wij hem met de woorden van de oorkonde, die op zijn tachtigsten verjaardag het borstbeeld vergezelde, dat zijn vereerders hem aanboden: een voorbeeld voor het nageslacht. En dat is hij en dat blijft hij, want wie zijn voorbeeld volgt, wordt een man, een man naar Gods hart. En wat is er begerlijker voor een menschenkind dan dit te zijn!...

Q. A. de R.

EEN WOORD VOOR ELKEN DAG

Deze week een reeks van getuigenissen betreffende den Persoon van Jezus.

Zondag.	— Opdat gij u verwondert.	Joh. 5 : 20
Maandag.	— Opdat gij gelooft.	Joh. 5 : 24
Dinsdag.	— Jezus getuigt van Zichzelf; maar ook anderen moeten van Hem getuigen.	Joh. 5 : 31
Woensdag.	— De Vader getuigt van Hem.	Joh. 5 : 32
Donderdag.	— Johannes de Dooper getuigt van Hem.	Joh. 5 : 33
Vrijdag.	— De werken, die de Vader Hem gegeven had om te volbrengen en die Hij ook deed, getuigden van Hem.	Joh. 5 : 36
Zaterdag.	— Ten slotte: de Schriften getuigden van Hem. Dat is een heerlijke vertroosting bij het lezen der Schriften: „En die zijn het, die van Mij getuigen!”	Joh. 5 : 39

GIBRALTAR

De droevige binnenlandsche oorlog in Spanje, en vooral de maatregelen, door andere mogendheden genomen, ten einde dezen vuurhaard te localiseeren, brengen in onze dagen telkens steden aan de kust van dit land onder de algemeene aandacht. Zoo lezen we bijna dagelijks den naam van de stad en vesting, die, hoewel gelegen op natuurkundig tot *Spanje* behoorenden grond, reeds meer dan twee eeuwen *Engelsch* gebied vormen: *Gibraltar*.

Zou er wel ergens ter wereld een tweede plek zijn aan te wijzen, waar zóó natuur en menschenhand hebben saamgewerkt tot schepping van een positie, die strategisch vrijwel „onneembaar” kan worden genoemd? Wie van oost naar west varend, Gibraltar nadert, zal meenen dat het rotsgebergte vrij *in zee* ligt. Dit is echter schijn;

een lage, smalle landtong vormt de verbinding met het vasteland van Spanje. Op die smalle strook land is een neutraal gebied, een stuk „Niemandland” gelaten, slechts een halve K.M. breed. Dit neutraal gebied, „La Linea” genaamd, is door een zwaar hek en dubbele barricade aan de zuidzijde van het Engelsch territoir gescheiden.

Een plek van zóó groote strategische beteekenis, vlak bij den toegangsweg tot de oude „mare internum”, kon niet anders dan een uitverkoren plaats voor verdedigingswerken, tevens een terrein van veel strijd worden. Hier stichtten de uit Afrika overgestoken Arabieren reeds in 711 vestingwerken, welke pas zeshonderd jaar later hun door Ferdinand IV zijn ontrukkt. Na afwisselend in Moorsche en in Spaansche handen te zijn geweest, komt Gibraltar in 1502 onder Castilië. De actieve keizer Karel V laat spoedig daarna de vesting geheel moderniseeren, volgens de krijgskundige begrippen van zijn tijd.

Maar hoezeer hebben en Spanje en Portugal, beide in de 16e eeuw, navigeerende naties van den allereersten rang, hun rijken vernederd en verkleind gezien! Daarbij kunnen in één adem: *Nederland* en *Engeland* worden genoemd, als de landen, die onvermoeid Spanje's macht hebben weerstaan en teruggedrongen. Of was het niet onze *Jacob van Heemskerk*, die zeheld, die „dwars door 't ijs en ijzer durfde streven,” die in 1607 den toegang tot Gibraltars haven forceerde en heel de Spaansche vloot vernietigde (laatste daad van zijn roemvol leven)? En als, een eeuw later, tijdens den Spaanschen Successie-oorlog weder een vloot naar Spanje zeilt — is het een *Engelsch-Nederlandsche* onder bevel van Rooke en Almonde. De sterke rotsvesting valt den aanvallers in handen (1704), maar bij den Vrede van Utrecht (1713) wordt Gibraltar, dat toch, naar de eigen woorden van koningin Anna van Engeland, tot onzen gezant gericht, „met *gemeene wapenen*” was genomen, geheel aan Engeland toegewezen.

Vergeefs probeert Spanje herhaaldelijk het verloren en zoo betekenisvol gebied te heroveren; vergeefs biedt het er twee millioen pond sterling voor; de uiterste inspanning: een driejarig beleg (1779—1781) blijft zonder resultaat. Admiraal Rodney en generaal Elliot toonen zich onoverwinnelijke tegenstanders. Engeland heeft altijd beter dan enig land geweten: wát de moeite van veroveren en verdedigen waard was. In scherpe tegenstelling met hetgeen Spanje's geschiedenis doet zien: *houdt* Engeland wat het heeft. En geheel in overeenstemming met den Engelschen zin voor historie en gehechtheid aan traditie, bewaart men zorgvuldig de origineele, historische vlag, die op den 23 Juli 1704 op een der toppen van den berg van Gibraltar — Signal station — werd geschen.

Keeren we na dezen blik in het *verleden*, naar het *Gibraltar van heden* terug.

De stad zelf is gebouwd aan de westkust van het schiereiland. Zij ziet westwaarts uit over de golf, waaraan aan de overzijde Algeciras is gelegen, bekend omdat hier in 1906 een internationale conferentie is gehouden over den status van Marocco. In deze golf strekken zich Gibraltars havenwerken uit: de belangrijke vlootbasis van Engeland. Het garnizoen is in normale tijden 3500 man sterk; thans stellig grooter. De overige bevolking, c.a. 20.000 zielen beloopende, toont een zeer gemengd beeld: Spanjaarden, Engelschen, maar in groo-teren getale: Britsch-Indiërs en vooral Joden. Zoo toont deze Westersche stad toch een Oostersch beeld. Een